

Anna Żeglińska

Archiwalia i stan badań nad historią rodu Finckensteinów

Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 1, 19-25

2004

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Anna Żeglińska

Archiwalia i stan badań nad historią rodu Finckensteinów*

Finckensteinowie są w historiografii polskiej i niemieckiej mało znani, choć należeli obok Dohnów, Dönhoffów, Lehndorfów, Eulenbergów, Polenzów i Schwerinów do najbardziej wpływowych rodzin Prus Książęcych. Pełnili wysokie godności państwowe, byli zasłużonymi dyplomatami i wojskowymi. Wyróżniali się spośród pozostałych rodów stałą propolską orientacją polityczną. Celem niniejszego artykułu jest omówienie najistotniejszych opracowań i publikacji dotyczących kilkunastowiecznej historii pruskiej linii Finckensteinów¹, poprzez dokonanie ich krytycznej oceny, zestawienie najważniejszych postulatów badawczych oraz wskazanie wątpliwości związanych z poznaniem dziejów rodu.

Ustalenie pochodzenia rodu wymaga przeprowadzenia wielu studiów przygotowawczych, m.in. z zakresu archiwistyki, heraldyki, językoznawstwa oraz geografii i chronologii historycznej. Zachowało się wiele, niejednokrotnie sprzecznych, przekazów, jednak to, skąd i kiedy Finckensteinowie przybyli, nie zostało dotychczas jednoznacznie wyjaśnione. Usystematyzowaniem źródeł zajęli się po raz pierwszy dwaj archiwiści niemieccy: Erich Joachim z Królewca i Melle Klinkenberg z Berlina w wydanej w 1920 r. monografii *Familien Geschichte des Gräflich Finck von Finckenstein Geschlechts*². Jednak ze względu na charakter ich pracy, która powstała na zlecenie Finckensteinów, zawarte ustalenia — dotyczące zwłaszcza początków rodu — nie mogą być uznane za w pełni wiarygodne. Chcąc ukierunkować dalsze prace badawcze oraz zaznaczyć potrzebę osobnego ujęcia tego tematu, należy zasygnalizować najistotniejsze hipotezy.

Wydaje się, że podejmowane przez wielu badaczy dociekania na temat genezy rodu utrudnił nadany Albrechtowi Konradowi Finck von Finckenstein w 1710 r. dyplom hrabiów Cesarstwa Niemieckiego (*Grafendiplom*)³, w którym pojawiła się po raz pierwszy informacja, że ród pochodzi z Księstwa Karyntii, skąd w 1300 r. jego protoplasta Konrad von Finckenstein wyruszył wraz ze stu rycerzami(!) z pomocą militarną Zakonowi, a następnie osiadł w Prusach. Ów dokument wyznaczył tradycję rodu, która odtąd przez jego przedstawicieli była starannie pielęgnowana. Dziwić może jednak otrzymana za tak

* Artykuł przygotowano w ramach realizacji otrzymanego z Komitetu Badań Naukowych dofinansowania zadania badawczego „Archiwum Finckensteinów”.

1 W pracy zostaną pominięte, mające różną wartość naukową, publikacje opisujące materialną spuściznę kulturową Finckensteinów.

2 E. Joachim, M. Klinkenberg, *Familien Geschichte des Gräflich Finck von Finckenstein Geschlechts*, Bd. 1: *Darstellung uns biographische Nachrichten*. Halbbd. 1: *Die Finck von Finckenstein in Altpreussen*, Berlin Klasing 1920, 205 ss., Halbbd. 2: *Die Grafen Finck von Finckenstein in der Mark Brandenburg*, Berlin Klasing 1920, ss. 209—463; Bd. 2: *Urkunden und Akten*, Berlin Klasing 1921, 238 ss.

3 Archiwum Państwowe w Olsztynie (dalej: APO), Zbiór akt podworskich rodzin Finck von Finckenstein, sygn. 385/10.

znaczną pomoc rekompensata w postaci jałowej ziemi położonej na skraju mazurskich lasów. Zastanawiać może również, dlaczego występowali w Karyntii pod nazwiskiem Finckenstein, a w Prusach najpierw tylko z pojedynczym nazwiskiem „Finck”, które w Karyntii jako rodowe się nie pojawiło.

Nie posiadamy żadnych innych dowodów potwierdzających, iż Konrad Finck von Finckenstein był założycielem pruskiego rodu. Nie mógł przybyć z pomocą militarną Zakonowi, gdyż w XV w., kiedy niemieckie nazwisko Finck pojawiło się na tych ziemiach po raz pierwszy, ziemia sasińska była już całkowicie zgermanizowana. Nie można też racjonalnie wytłumaczyć, dlaczego pierwsi przedstawiciele rodu nie używali nazwiska „von Finckenstein”, lecz pojedynczego „Finck”, by dopiero później nazywać się „von Roggenhausen” i „von Seewalde”, a dopiero w pierwszej połowie XVIII w. „von Finckenstein”. Możliwe, że drugi człon nazwiska powstał świadomie jako podkreślenie szlachectwa, a więc nie musiał odnosić się do miejsca pochodzenia⁴. Trudne do ustalenia pochodzenie rodu komplikuje fakt, że jeszcze w XVI w. szlachta wywodziła swoje nazwiska rodowe od nazwy miejscowości.

Zawartych w *Grafendiplom* informacji nie jesteśmy w stanie do końca wyjaśnić, a tym bardziej udokumentować, chociaż całkowicie nie możemy ich też odrzucić. Uznawał je za wiarygodne Johan W. Fr. von Krohne, który dowodził, że Konrad Finck von Finckenstein przybył do Prus w 1300 r. wraz ze stoma innymi rycerzami z pomocą Zakonowi i w dniu św. Benedykta 1345 r. osiadł w ziemi ostródzkiej⁵. Uszczegółowił je L. von Zedlitß-Neukirch, pisząc w *Neues Preußische Adelslexikon*, że Konrad von Finck, niosąc pomoc Zakonowi, przybył do Prus ze stu jeźdźcami lekkozbrojnymi oraz trzydziestoma zwerbowanymi jeźdźcami ciężkozbrojnymi i pachołkami⁶.

Informacje zawarte w *Grafendiplom* na temat ich karyntkiego pochodzenia potwierdził również Ernst Heinrich Kneschke, dowodząc, że Konrad Finckenstein był założycielem linii prusko-brandenburskiej. W Karyntii, a następnie w Prusach, zbudował siedzibę rodu o nazwie Finckenstein, od której wywodzi się nazwisko Finck von Finckenstein, a założony przez niego ród rozprzestrzenił się również w Inflantach i Kurlandii⁷.

Inna hipoteza, mówiąca o czeskim pochodzeniu rodu, opiera się na wzmiance zawartej w epitafium, w którym czczono pamięć Elizabeth von Ostau, z domu Finck von Finckenstein (ur. 1630, zm. 19 sierpnia 1659), jako zmarłą prababkę nazwanego po raz pierwszy „Konrada Finck z zamku Finckenstein w Czechach”. Wiadomość tę wykorzystał Christof Hartcknoch, który w książce *Alten und Neuen Preußen* (Królewiec 1684) twierdził, że w XV w. Konrad Finck z Zakonem Krzyżackim wyruszył z Czech do Prus⁸.

Wywodzenie korzeni Finckensteinów z krain położonych z dala od Prus spotkało się z krytyką genealoga Georga Adalberta von Mülverstedta, który twierdził, że Finckensteinowie pochodzą ze szlachty pruskiej⁹. Swoją hipotezę oparł na analizie heraldycznej. Dowodził, że herby poszczególnych rodów Finckensteinów o tym samym nazwisku, lecz pochodzących z różnych krain, nie wykazują nawet podobieństwa. Podkreślił przy tym, że

4 J. Matuszewski, *Polskie nazwiska szlacheckie*, Łódź 1975, s. 68 i n.

5 J. W. F. von Krohne, *Allgemeine Teutschen Adels-Lexikon*, Lübeck 1774.

6 L. von Zedlitß-Neukirch, *Neue Preußische Adelslexikon*, Leipzig 1836.

7 E. H. Kneschke, *Neue allgemeine deutschen Adels-Lexikon*, Bd. 3, Leipzig 1861.

8 C. Hartcknoch, *Alten und Neuen Preußen*, Königsberg 1684.

9 G. A. von Mülverstedt, *Untersuchungen über das Stammland der Grafen von Finckenstein*, Neuen Preussische Provinzial Blätter, 2.F.6, 1854, 26, ss. 142—158, 183—197.

herb rodziny Finck von Finckenstein nosił specyficzne cechy rodów pruskich. Nie jest to twierdzenie w pełni przekonujące, gdyż półksiężyc i gwiazdy w godle z pewnością nie mogą jednoznacznie tłumaczyć ich pruskiego pochodzenia. Herb podobny do Finckensteinów pojawiał się często w wielu niemieckich krajach, a także w Polsce, np. w godle herbu Ostoja.

Spotykamy też i inne hipotezy. Mathäus Prätorius¹⁰ na podstawie manuskryptu znajdującego się w archiwum w Królewcu twierdził, że Finckowie pochodzą ze Styrii. Ernst Heinrich Kneschke w *Neuen allgemeinen deutschen Adels—Lexikon* zawarł też informację, iż był to stary szlachecki ród pochodzący z Zurychu.

Ustalenie pochodzenia Finckensteinów jest utrudnione nie tylko ze względu na znaczną liczbę hipotez powstałych głównie w XIX stuleciu (należy przeprowadzić ich weryfikację). Nie zachowały się materiały źródłowe świadczące o drodze przebytej przez nich do Prus. Zatem szanse na jednoznaczne wskazanie początków rodu są nikłe.

Pierwsi udokumentowani przedstawiciele rodu osiedlili się w XV stuleciu w Seewalde (Zybułtowo, okolice Ostródy) i Roggenhausen (Rogóż, okolice Nidzicy), lecz nie potrafimy jednoznacznie wskazać źródłowo potwierdzonego protoplasty. Chcąc ustalić założycieli obu linii, należy przestudiować zachowane ślady działalności pierwszych Fincków, głównie dotyczące dokonywanych transakcji kupna—sprzedaży oraz przeprowadzić wnikliwe badania onomastyczne polegające na analizie występujących od XIV do XVI w. nazw miejscowości i ich wpływu na nadawane przydomki i nazwiska rodowe. Z powodu strat w archiwaliach pomocne mogą okazać się edycje przywilejów, w tym niezastąpiona praca Gustava Sommerfelda, który opublikował przechowywany w archiwum królewskim, wydany przez wielkiego mistrza Henryka von Richtenberga, akt nadania 40 łanów w Rogózu jako potwierdzenie zaginionego rzekomo w czasie wojny trzynastoletniej pierwotnego przywileju¹¹.

Na początku XX stulecia ukazała się też pewna liczba wydawnictw źródłowych do dziejów rodu, wśród których zwraca uwagę ogromna edycja materiałów archiwalnych pochodzących z archiwum królewskiego i berlińskiego, dokonana przez Ericha Joachima i Mellego Klinkenborga. Zawiera na 235 stronach 98 odpisów akt z m.in. *Ordensbriefarchiv, Ordensfolianten oraz Adelspapiere Finck*. Wydawcy mieli wówczas do dyspozycji całe archiwum rodu, które Finckensteinowie przekazali jako depozyt do Archiwum Królewskiego. Wszystkie te akta zaginęły.

Źródłem informacji do dziejów rodu jest nie tylko dokumentacja aktowa, lecz także: *Siebmacher's Großes Wappenbuch*¹², zawierający oprócz krótkiej charakterystyki rodu wypis nazw posiadłości Finckensteinów, praca Leopolda Ledebura *Adelslexicon der Preussischen Monarchie*¹³, wydawnictwa encyklopedyczne, m.in.: *Universalexicon der Gegenwart und Vergangenheit*¹⁴, jak również *Anschriftenbuch der Deutschen Adelsgenossenschaft. Liste des in der deutschen Adelsgenossenschaft zusammengeschlossen reinbluti-*

10 M. Prätorius, *Preußischen Schaubühne*, Buch 13, *Nobilitas vetus Prussia*.

11 G. Sommerfeld, *Die älteste bisher bekannt gewordene Handfeste, die einem des Geschlechts der späteren Grafen Finck von Finckenstein vom Deutschritterorden erteilt ist, 1475*, *Der Deutsche Herold*, 1907, Bd. 37.

12 *Siebmacher's Großes Wappenbuch*, Bd. 15: *Die Wappen des preußisches Adels*, Tl. 2, 3, bearb. von G. A. von Mülverstedt.

13 L. Ledebur, *Adelslexicon der Preussischen Monarchie*, Berlin 1855.

14 H. A. Pierer, *Universalexicon den Gegenwart und Vergangenheit, oder neuestes encyclopädisches Wörterbuch der Wissenschaften, Künste und Gewerbe*, Altenburg 1841.

gen *Deutsche Adels*¹⁵ oraz opierające się na aktach Geheimes Stadt Archiv Berlin tzw. almanachy gotajskie¹⁶. Do informacji w nich zawartych należy podejść krytycznie, gdyż często powielają ustalenia ujęte we wcześniejszych pracach, np. w ostatnim roczniku, wydanym dwa lata po książce Mellego i Klinkenborga, obok sprawdzonych wiarygodnych wywodów genealogicznych pojawiła się, w części charakteryzującej linię pruską, informacja o karyńckim pochodzeniu rodu.

Jedne publikacje opisujące działalność Finckensteinów powstały na przełomie XIX i XX stulecia. Otto Herrmann opisał karierę wojskową Albrechta Konrada¹⁷, a Melle Klinkenborg stanowisko rodu względem pruskiego dworu w XVII i XVIII stuleciu¹⁸.

Ten ostatni wraz z Erichem Joachimem wydał też monografię rodu¹⁹. Dzięki wnikliwemu przestudiowaniu materiałów archiwalnych odtworzyli jego dzieje, jednak ujęli je statycznie. Każdy męski przedstawiciel otrzymał swój biogram, który został oznaczony odrębnym numerem porządkowym, mającym odniesienie do tablicy genealogicznej, stanowiącej załącznik do pracy. Jest to jedyna całościowa monografia rodu doprowadzona do 1919 r. Zaprezentowali najpierw linię starszą — rogóską (czterdzieści osiem osób), której protoplastą był Albrecht I (1478 — ok. 1525), a następnie zybułtowską (sześćdziesiąt dziewięć osób), będącą potomkami Matza Fincka (1484 — ok. 1520). Lina rogóska wygasła w 1740 r. wraz ze śmiercią Samuela. Do czasów II wojny światowej istniała linia zybułtowska, ściślej — gałąź wywodząca się z Jaśkowa. Autorzy skończyli charakterystykę na żyjących wówczas braciach: Konradzie Ottonie Siegfiedzie (ur. 11 sierpnia 1889), Nikolausie Henrichu Eberhardzie (ur. 5 stycznia 1893), Ottfriedzie Ernście Gottholdzie (ur. 18 kwietnia 1901) oraz ich bracie stryjecznym Hansie Wolframie Richardzie Georgu Günterze (ur. 26 kwietnia 1891). Spis ich potomków zawiera almanach gotajski za rok 1942.

Poszczególni członkowie rodu zapisywali się na kartach historii swojego regionu, stąd też wiele wzmianek o ich działalności można odnaleźć w opracowaniach dotyczących historii poszczególnych miast i wsi Prus Wschodnich, m.in. Iławy, Dąbrówna, Ostródy i Kamieńca²⁰.

Podkreślając stosunkowo ubogi stan badań, warto przedstawić przechowywany w Archiwum Państwowym w Olsztynie zasób tzw. Archiwum Finckensteinów, będący

15 *Anschriftenbuch der Deutschen Adelsgenossenschaft. Liste des in der deutschen Adelsgenossenschaft zusammengeschlossen reinblutigen Deutsche Adels*, Berlin 1940.

16 *Gothaisches Genealogisches Taschenbuch der Gräflichen Häuser. Zugleich Adelsmatrikel der Deutschen Adelsgenossenschaft*, Gotha. Jusus Perthes 1877—1942.

17 O. Herrmann, *Graf Albrecht Konrad von Finckenstein als Soldat*, Forschungen der brandenburgischen und preussischen Geschichte, 1916, 29, ss. 7—65.

18 M. Klinkenborg, *Die Stellung des Hauses Finckenstein am preußischen Hofe im 17. und 18. Jahrhundert*, Hohenzollern — Jahrbuch, 1913, Bd. 17, ss. 156—172.

19 E. Joachim, M. Klinkenborg, op. cit.

20 G. Conrad, *Die erneute Handfeste der Stadt Gilgenburg von 1663*, Altpreussische Monatsschrift, 1896, Bd. 33, ss. 571—577; H. Meye, *Dzieje miasta Dąbrówna w Prusach Wschodnich 1326—1926*, przeł. R. Wolski, „Moja Biblioteka Mazurska” nr 1, Warszawa — Dąbrówno 2001; Kwiatkowski, *Die Böhmischen Brüder in Gilgenburg*, Mitteilungen der Litterarischen Gesellschaft Masovia des frühern Vereins für Kunde Masurens, 1908, Bd. 13, ss. 49—61; Ch. B. Bock, *Geschichte und Topographie der Stadt Gilgenburg*, Annalen des Königreichs Preussen, 1793, Bd. 4, ss. 65—86; idem, *Kronika miasta Dąbrówna*, „Moja Biblioteka Mazurska”, nr 3 [s. a., 1.]; G. Sommerfeldt, *Zur Geschichte der ehemals Habersdorfschen jetzt Finckensteinschen Güter im Kreise Rosenberg von 1653—1782*, Oberländische Geschichts Blätter, 1902, Bd. 4, ss. 132—140; idem, *Das Hauptamt Osterode im J. 1665*, Mitteilungen der Masovia, 1906, Bd. 11, ss. 113—117.

zbiorem akt pochodzących z czterech odrębnych archiwów rodzinnych i czterech królewskich dziedzicznych urzędów kapitańskich (*Erbhauptämter*). Nie jest to zbiór kompletny zarówno pod względem chronologicznym, jak i rzeczowym, akta bowiem nie odzwierciedlają ani całości dziejów rodu, ani historii majątku i urzędu kapitańskiego. Fragmentaryczna zawartość Archiwum jest przede wszystkim wynikiem ostatniej wojny. Większość zachowanych akt pochodzi z okresu, gdy Finckensteinowie sprawowali władzę równocześnie nad czterema urzędami dziedzicznych kapitanatów, mających siedzibę w Dąbrównie, Iławie, Szymbarku i Jaśkowie, nie licząc innych, bardziej oddalonych kapitanatów, których akta nie zostały włączone do tego zbioru²¹.

Po likwidacji kapitanatów ich archiwom groziło zniszczenie. Chcąc temu zapobiec Finckensteinowie przekazali je łącznie z częścią akt rodowych w depozyt archiwum państwowym. Akta kapitanatu iławskiego i szymbarskiego trafiły do Archiwum w Gdańsku.

Akta przechowywane w Królewcu zaginęły. Ocalała znacząca część akt zdeponowanych w Gdańsku. Zachowały się fragmenty akt kapitańskich i rodowych, które pozostały na miejscu oraz ta część akt gospodarczych, która pozostała w archiwum rodowym w Jaśkowie. Wszystkie te dokumenty zostały po wojnie w ramach akcji scaleniowej przekazane do Wojewódzkiego Archiwum Państwowego w Olsztynie²².

Nie zachowała się natomiast ani jedna karta zbiorów dworów: Finckenstein (Kamieniec, okolice Susza), Rejstyty, Zybułtowo, Waplewo, Witramowo, Dubliny i najstarsza ze wszystkich Sławka Wielka i Rogóz. Akta osobiste i rodzinne stanowią jedynie 3 j.a. i są nimi listy w sprawach majątkowych i rodzinnych.

Najliczniejszą grupę zachowanych archiwaliów stanowią akta dotyczące funkcji wynikających z praw zwierzchnich — łącznie 1030 j.a. dotyczących spraw patronackich, a więc powstałych w związku ze sprawowaniem opieki i zarządu nad kościołami, szkołami, szpitalami i fundacjami oraz sądownictwem patrymonialnym i kapitanackim. Ważną grupę akt stanowią również te dotyczące spraw wojskowych, policyjnych, podatkowych, opieki społecznej i ubezpieczeń. Na materiał aktowy tego działu składają się m.in.: recessy sądu patrymonialnego, rachunki kościołów, duplikaty ksiąg kościelnych, reskrypty i zarządzenia w sprawach wojskowych, policyjnych i sanitarnych. Szczególną natomiast wartość jako źródło do badań nad historią rodu i dóbr, stosunków prawnych, gospodarczych i społecznych mogą mieć akta dotyczące kościołów we Frednowie, Dąbrównie, Lasecznie, Kamieńcu i Albrechtowie.

Znacze miejsce w aktach Finckensteinów zajmuje również dział akt dotyczących tytułów własności z lat 1332—1797, zawierający 137 j.a., w skład których wchodzi regesty, kopie, odpisy, a nawet oryginalne dokumenty, księgi i akta rejestrujące dokładnie zakup i sprzedaż majątków ziemskich i urzędów kapitańskich w Prusach Książęcych, ich ceny, wielkości danin, czynszów i innych świadczeń, spory, zatargi i procesy o prawo do majątków oraz urzędów. Akta urzędów kapitańskich cenne są także ze względu na wiele informacji dotyczących dziejów miast znajdujących się na terenie dawnego kapitanatu oraz dziejów osadnictwa wiejskiego, a także do badań nad strukturą własnościową na terenie Prus Książęcych²³.

21 *Wstęp archiwalny do zbioru akt podworskich rodzin Finck von Finckenstein*, oprac. S. Różański, APO.

22 A. Przywuska, *Akta podworskie w Wojewódzkim Archiwum Państwowym w Olsztynie*, Komunikaty Mazursko-Warmińskie, 1964, nr 2, s. 189.

23 *Ibidem*, s. 190.

Zachowane akta administracyjno-gospodarcze pochodzą przede wszystkim z archiwum jaśkowskiego (118 j.a. z lat 1706—1944), z pozostałych dwóch archiwów, tj. iławskiego i szymbarskiego, można je określić jako śladowe (19 poszytów)²⁴. Zawierają bogate materiały do różnych zagadnień związanych z prowadzeniem gospodarstwa folwarcznego na przestrzeni kilku stuleci. Najliczniejszą grupę w tym zakresie stanowią rejestry i inwentarze gospodarcze, materiały rachunkowe, a także sprawozdania z gospodarki naturalnej, rozliczenia ze służbą, cenne jako źródło do poznania stanu zagospodarowania i rentowności poszczególnych folwarków²⁵.

Zasób aktowy archiwum Finckensteinów wyróżnia się nie tylko wielką obfitością materiałów, ale i różnorodnością typów i rodzajów źródeł obrazujących życie społeczno-ekonomiczne Prus Wschodnich. Najwcześniejsze akta w oryginałach pochodzą z końca XIV w. (dokument pergaminowy z 1379 r.²⁶), liczne jednak kopie — wypisy z akt, sporządzane najczęściej w XVII i XVIII stuleciu, sięgają początku XIV w. Górną granicę chronologiczną stanowi rok 1944.

Z ocalałych archiwaliów korzystał jedynie Stanisław Różański, opracowując wstęp do zespołu²⁷, oraz historyk Jan Skibiński, który zajął się opisem starostw dziedzicznych Prus Książęcych XVII i XVIII w.²⁸

Wobec ogromu zniszczeń ważną publikacją źródłową stanowi artykuł Georga Conrada, który spisał archiwalia dawnych starostw dziedzicznych z terenu Dąbrówna²⁹.

Zachowane materiały archiwalne stanowią odbicie kilkuwiekowej historii nie tylko rodu, ale i regionu Prus Wschodnich. W zbiorach Archiwum Finckensteinów znajduje się bowiem niezwykle bogaty materiał do badań nad dziejami wielu miejscowości z terenu powiatów nidzickiego, ostródzkiego, suskiego, morąskiego, kętrzyńskiego i mrągowskiego.

W bibliotekach przechowywane są różnorodne pod względem tematycznym oraz gatunkowym dzieła literackie napisane przez niektórych przedstawicieli rodu. Na podstawie kwerendy przeprowadzonej w Oddziale Starodruków Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu oraz Bibliotece PAN w Gdańsku mogą wskazać kilka wybranych utworów: powieść Wilhelma Fincka³⁰, rozprawę naukową Salomona Fincka³¹, polityczną Karla Wilhelma Finka von Finkensteina³², teologiczną Kaspara Fincka³³, a także

24 B. Wacławik, *Archiwa rodzinno-majątkowe w zasobie Archiwum Państwowego w Olsztynie*, mps pracy dyplomowej napisanej na seminarium podyplomowym pod kierunkiem B. Ryszewskiego, Toruń 1988.

25 A. Przywuska, op. cit., s. 190.

26 APO, sygn. 385/10, f. 5. Klonausche Dokumenta (Klonowo).

27 Por. przyp. 21.

28 J. Skibiński, *Starostwa dziedziczne Prus Książęcych Prus Książęcych w XVII i XVIII w. Studium z dziejów przeobrażeń społeczno-ustrojowych*, Olsztyn 1972.

29 G. Conrad, *Zwei Verzeichnisse von Archivalien des ehemaligen Erbhauptamts zu Gilgenburg*, *Altpreussische Monatsschrift*, 1895, Bd. 32, ss. 136—152.

30 W. Finck, *Otto Schwarzburg. Eine Geistergeschichte aus dem zwölften Jahrhundert*, Leipzig 1793.

31 S. Finck, *Kurtze und einfeltige [...] Betrachtung über [...] Seuche der Pestilenty [...]*, Königsberg 1602.

32 K. W. Fink von Finkenstein, *Das gerechtfertigte Betragen Sr. Königl. Majestat in Preussen gegen die Falchen Beschuldigungen des Dresdenschen Hofes*, Berlin 1756.

33 K. Finck, *Canonum theologorum, regularum item, axiomatum, observationum, documentorum, pro-priefatum et consuetudinum scriptuare sacrae, centuria, ex Verbo Dei, orthodoxis patribus et theologis studiose collecta, breviter explicata*, 1612.

twórczość poetycką Friedricha Alexandra Finkensteina³⁴ oraz translatorską Friedricha Ludwika Karla Finkensteina³⁵. O pozycji rodu świadczą utwory panegiryczne uświetniające najważniejsze wydarzenia rodzinne, do których zaliczymy m.in. dzieła Emanuela Linka³⁶ i Benjamina Kuhnasta³⁷.

Jak wynika z przedstawionego stanu badań i zachowanych archiwaliów, występuje znaczne rozproszenie opracowań i publikacji dotyczących historii Finckensteinów. Istnieje wyraźna potrzeba rekonstrukcji zaginionych materiałów archiwalnych poprzez publikacje źródłowe. Wobec ich rozproszenia w różnych archiwach i bibliotekach nieocenioną pomoc stanowiłyby przewodnik po prywatnych archiwach szlachty osiadłej w Prusach Książęcych, podobny do tego, który został opracowany przez Wiesława Nowosada³⁸ dla Prus Królewskich. Zastosowana w nim metoda winna być podstawą podobnych opracowań odniesionych do szlachty pozostałych ziem pruskich.

Archivalien und Forschungsstand zur Geschichte der Familie von Finckenstein

Zusammenfassung

Ziel des Aufsatzes ist die Besprechung der wichtigsten Abhandlungen und Publikationen über die jahrhundertalte Geschichte der preußischen Linie von Finckenstein. Es gibt nur Publikationen über die Tätigkeit der von Finckensteins aus der Wende des 19. und 20. Jahrhunderts. Die einzelnen Mitglieder der Familie Finckenstein prägten die Geschichte der Region, aus diesem Grund gibt es Erwähnungen über ihre Tätigkeit in den lokalen Studien zur Geschichte der Städte und Dörfer Ostpreußens. Eine vollständige Monographie zur Geschichte der Familie bis 1919 brachten Melle Klinkenborg und Erich Joachim (*Familien Geschichte des Gräflich Finck von Finckensteinschen Geschlechtes*, Bd. 1, Berlin 1920) heraus, die aufgrund genauer Studien die Geschichte von Finckelstein nachgezeichnet haben.

Da die Forscher sich wenig für die Familiengeschichte derer von Finckelstein interessierten, haben sie die Materialien des Staatsarchivs nicht benutzt. Aus den geretteten Archivalien, die sich im Staatsarchiv befinden, haben nur wenige Forscher Gebrauch gemacht.

34 F. A. Finkenstein, *Das hitzige Treffen bey Lowositz, und der dadurch, den 1-ten Octobr. des 1756-ten Jahres über die Feinde von S[einer] Preussischen Majestät [...] erfochtene Sieg, wurde zum Beschluss eines Examinis*, Königsberg 1757.

35 F. L. K. Finkenstein, *Arethusa oder die bukolischen Dichter des Alterthums*, druk J. F. Unger 1789.

36 E. Link, *Dem [...] Conrad Albrecht Friedrich [...] von Finkenstein, königl. Preuss. Erbamtshauptmann [...] Deutschenlem [...] ihrem [...] Ehrengliede, bezeugete [...] bey Verlobung mit eh. A. A. v. Keyserlingk [...] Aufmerksamkeit [...]*, Königsberg 1756.

37 B. Kühnast, *Gedächtnisspredigt auf den Tod des weiland [...] Reichsgrafen von Finckenstein* Marienwerder 1799.

38 W. Nowosad, *Archiwa szlachty Prus Królewskich*, Toruń 2001, mps rozprawy doktorskiej napisanej pod kierunkiem prof. B. Ryszewskiego.